

Nada Vajs i Vesna Zečević

ZNAČENJE I POSTANJE KAJKAVSKIH LIKOVA MARHA, MERHA, MRHA

Prema potvrdama iz građe za KR u članku se pokušava razriješiti problem broja natuknica za potvrđene likove *marha*, *merha*, *mrha*, analizirajući ih s dva aspekta: etimološkoga i značenjskog.

U građi za Kajkavski rječnik¹ (KR) potvrđeni su likovi *marha*, *merha*, *mrha*. Njihova rječnička obrada nametnula je nekoliko problema, čijem ćemo se rješenju pokušati približiti ovim prilogom. U hrvatskom književnom jeziku postoji leksem *marva* i *mrha*.

Da bi se mogao zadovoljiti osnovni leksikografski zahtjev – uspostavljanje natuknice, trebalo je, prema koncepciji obrade u KR prema kojoj se natuknice uspostavljaju bez popratnoga vokala slogotvornoga *r* (*r*), razriješiti pitanje broja natuknica: da li prema potvrđena tri lika uspostaviti i tri natuknice ili možda dvije ili čak jednu. S obzirom na postojeća mišljenja o etimologiji tih likova (što će se vidjeti dalje u tekstu), situacija može biti i složenija pa se lik *mrha* može naći i u dvije natuknice (1. *mrha* i 2. *mrha*).

Ono što se može reći na samome početku, a što pojednostavljuje dalju analizu navedenih likova, jeste sljedeće. Provjerom izvora iz kojih su ispisane potvrde za te likove utvrđeno je da su potvrde za lik *mrha* ispisane iz transkribiranih tekstova izvorâ za KR. Uvidom u originalni tekst istih izvora, pokazalo se da je u njima potvrđen samo lik *merha*. Na taj se način postojeći likovi svode na dva: *marha* i *merha*. Obradivača i istraživača lako može zavesti činjenica što se oba ta lika nalaze u glavnim kajkavskim rječnicima: u Habeliču,² Belostencu³ i Jambrešiču,⁴ te može pomisliti da je riječ naprosto o liku *mrha*, sa slogotvornim *r*. To se posebno

1 Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika JAZU – Zavod za jezik, Zagreb, sv. 1–5 (A–LAZNO), 1984–1989.

2 Dictionar, ili Reči slovenske zvečkšega ukup zebrane, v red postavljene i diačkemi zlahkotene trudom Jurja Habeliča, Nemški Gradec 1670.

3 Gazophylacium seu latino – illyricorum...; Gazophylacium illyrico – latinum Zagrabiae 1740.

4 Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples...Zagrabiae 1742.

odnosi na potvrde iz Belostenca gdje se donose oznake na prvom vokalu u *mārha*, *mērha*, koje su iste kao i one na vokalima koji su kontinuantne starohrvatskosrpskoga *šva* (ə). Čini se, prema tome, da su u navedenim rječnicima sljedovi *-ar-*, *-er-* shvaćeni kao slogotvorni *r*, bez obzira na etimologiju tih leksema.

U rješavanju problemâ u vezi s likovima — leksemima *marha* i *merha* treba povezati dva aspekta njihove analize: etimološki i značenjski (prema potvrdama u KR).

Mišljenja i tumačenja porijekla riječi *marha* u etimološkim su rječnicima različita.

Skok⁵ (2,377, s. v. *mārha*), prema potvrdama iz Akademijina rječnika (ARj) koje su poredane kronološkim redom⁶ što uvjetuje i redosljed navođenja sadržaja riječi, donosi značenja: »1. trg, espap, roba, merx, 2. stoka, skot«. Potonje značenje nalazi se i u riječi *mrha* f. u »hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Rijeka, ugarski Hrvati, Marulić«. Dakle, iz toga bi valjalo zaključiti da je značenje »roba, merx« primarno i da za njega ima više potvrda nego za značenje »stoka, pecus«. Skok nalazi paralele u mađarskom *marha* gdje je semantički prijelaz sličan našem, »Habe → Vieh«, i u rumunjskom sa značenjem »Ware«. Mišljenja je, jednako kao Miklošič⁷ i Berneker,⁸ da je naše *marha* izvedeno iz »stvnjem. *mariha* f 'kobila' prema m *marah* 'konj'«. Međutim, Skok postavlja pitanje: »Gdje je *mariha* 'kobila' dobila značenje »roba, merx«, u hrvatskom ili u mađarskom« (?)

Bezljaj⁹ (2,201 s.v. *mrha* I) za slovensku riječ *mrha* navodi značenje »živina, kljuse, psovka« i donosi paralelne potvrde iz hrvatskoga ili srpskog *mārha*, *māhra*, *mārva* »blago, roba, živina«, zatim bugarsku dijalektalnu potvrdu *marva*, poljski *maroha*, dijalekt. *meroaha*, *myrcha*, *mera* »kljuse, ženska«, češki *mrcha* »kljuse, slaba ženska; psovka«, slovački *mrcha* »psovka«, *marchavy* »slab« i prenosi već gore navedena mišljenja Miklošiča i Bernekera. Međutim, ističe i mišljenje iz mađarskog etimološkog rječnika (TESz)¹⁰ da je »mađ. *marha* 'blago, imetje, živina'« možda iz »stvn. *markât*, srvn. *market*, nvn. *Markt* 'trg' > lat. *mercātus* 'trg, kupčija'«. Dakle, ne zauzima se nedvojbeno mišljenje o porijeklu slovenskog *mrha*, hrvatskog *marha*.

Hadrovics¹¹ se, str. 351, priklanja mišljenju TESz-a da je mađ. *marha* posuđenica iz stvnjem. *markat*, *marchat*, *marchot* (danas *Markt*) sa značenjem »Handel, Markt, Handelsware« < lat. *mercatus*. U mađarskom je *marha* dobro potvrđena već od 1358. i on smatra da je takvo izvođenje podudarno sa semantičkim razvojem

5 *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I–IV*, Zagreb 1971–1974 (ERHSJ).

6 Riječ je u našem jeziku potvrđena od 16. st. u *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii* i u *Monumenta historica Slavorum meridionalium* (ARj 6,472 s. v. *marha*).

7 *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien 1886, str. 191.

8 *Slavisches Etymologisches Wörterbuch, I–II*, Heidelberg 1908–1913; 2, 19.

9 *Etimološki slovar slovenskega jezika, I–II*, (A–J, K–O), Ljubljana 1977–1982 (ESSJ).

10 L. Benko, L. Kiss, L. Papp, *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Budapest 1967–1984 (2,845)

11 L. Hadrovics, *Ungarische elemente im Serbokoratischen*, Slavistische Forschungen Bd. 48, Köln–Wien–Bohlau 1985, str. 351.

u mađarskom, gdje *marha* prvotno znači »Vermögen, Schatz, bewegliches Gut, Ware«, a tek potkraj 16. st. dobiva značenje »Vieh, Rindvieh«. Dočetno –t »war für das ung. Sprachgefühl die Akkusativendung –t und gab Anlaß zur Rückbildung des vermeintlichen Grundwortes *marha*«. Hadrovics smatra da sva značenja koja se ponavljaju u hrvatskom, kao *gibajuća* ili *gibuća marha* »bewegliches Gut«, imaju svoj uzor u mađ. *ingó marha*, koje je potvrđeno već od 1517. Zahvaljujući takvim potvrđama mišljenja je da time »same od sebe padaju nepotrebne spekulacije koje se zasnivaju na slučajnoj suzvučnosti sa stvnjem. *mar(i)ha* 'Stute, Mähre'«, a kojeg su mišljenja, kao što se vidjelo, Miklošič Berneker i Skok.

To je u kratkim crtama današnje stanje etimoloških zaključaka o postanju gore navedenih riječi.

Građa za KR daje sljedeće potvrde za likove *marha*, *merha*, *mrha*.

Marha, u značenju 1° »stoka, blago«, obilato je potvrđena u rječnicima: Habledič, s.vv. *hrana, marha*; Belostenec s. vv. *abigeus, agalecta, ager 5, animal, ardarium, armentosus, depeculor, elmins, emunio, herbaticus... pasna marha, impasco, nocivus, omasum, pecuare, pecus/pecudis, subtilitas; glavar 10, govedo, marha, paša*; Jambrešič, s. vv. *agitator, aquarium, armentum*; X¹² s. vv. *aro... armentum minae... mino, pecus... pecuaria*). Najranija potvrda iz tekstova je iz Vramčeve *Kronike*¹³ (1578), slijedi neprekinuti niz potvrda istoga značenja sve do 20. stoljeća, uključujući i izraz Krležina pjesničkog ostvarenja. Npr.: »Ne dopušta se nijednemu zverjavcu vu cesarskem reviru *marhu* pasti«;¹⁴ »Vozni *marhi* mora se sada kak i vsigdar dvoriti«;¹⁵ »Lajali [su] vivat kak kurve i posranci, a narod je kak *marha* drezgetal v štali z lanci«.¹⁶

Značenje 2° »imanje, imovina (pokretna i nepokretna)«, uglavnom iz pravničke terminologije, i to obično u svezama *marha negibajuća, marha z mirom stojeća* (bona immobilia), *marha gibajuća, marha gibuća* (bona mobilia), *daruvana marha* (paraferalia bona) itd., potvrđeno je u Pergošića,¹⁷ npr.: »To... je *gibajuće i zmirom stojeće marhe... precenanie*«, te u kajkavskim ispravama 16. stoljeća, npr.: »(On) nešče k pravde stati, niti toga taiti more, niti *gibuće marhe* dati hoče ni platiti«.¹⁸ Potvrda iz Hablediča, s. v. *marha... merces, res mobilis ab aliquo possessa*, istog je značenja. Primjer iz *Cithare*:¹⁹ »Budeš daval strašen račun pred Bogom za vse tvoje *marhe* za vse tvoje dike«, ne upućuje izravno da je riječ o imanju, imetku. Međutim, na to upućuje pluralni lik imenice *marha*, upravo A pl., jer primjeri u KR za značenje »stoka, blago« potvrđuju *marha* kao zbirnu imenicu (bez množine), a

12 *Radices latinae linguae... in tribus idiomatibus latino—croatico—germanicis*, Zagrabiae 1788.

13 Antun Vramec, *Kronika vezda znovič spravljena kratka slovenskim jezikom...* V Lublane 1578.

14 *Oglas Cesarškoga kraljevškoga ravnitelstva s kojim najvišeši Patent od lova... leta 1796... razglašuje se*, Trst 1815, §9.

15 *Danica zagrebečka... za leto 1840*, Zagreb, str. 26.

16 M. Krleža, *Balade Petrice Kerempuha*, Ljubljana 1936, str. 121.

17 Ivanuš Pergošič, *Decretum koteroga je Verbewci Ištvan diački popisal... od Ivanuša Pergošića na slovenski jezik obrnien*, V Nedelišču 1574.

18 *Acta croatica. Listine hrvatske* (od 1586 do 1599), Zagreb 1863, str. 311.

19 *Cithara octochorda seu Cantus sacri latino—sclavonici...* Viennae Austriae 1701, str. 295.

navedeni primjer za značenje »imovina« je u množini i označuje više stvari ili predmeta koji sačinjavaju imetak, blago.

Uz sveze *gibuča/gibajuča marha* i *negibuča/negibajuča marha* u značenju »pokretna i nepokretna imovina«, u KR su potvrđene i sveze *dobra gibuča, dobra negibuča*,²⁰ te *gibajuče imenje, negibajuče imenje*.²¹ Osim tih sveza, u građi za KR potvrđene su i sveze *živuča marha, ili neživuča marha, te živuče blago*. Npr., »Vsakojačka *marha, živuča* ili *neživuča*... dužna se je... na prodaju pustiti«;²² »*Marhu* ti je *živuču* kuga pomorila i to je ruka gosponova učinila«;²³ »Blago živuče, kakti: pasi ovo blago«;²⁴ »Pri biležniku da bude koje kokoške ali kakvo god živuče blago«.²⁵ Za razliku od sveza s pridjevima *gibuči, negibuči*, pri čemu pridjev *gibuči* podrazumijeva sve ono što je pokretno, prenosivo, dakle i stoku i predmete, čini se da sveze s pridjevima *živuči, neživuču* podrazumijevaju s jedne strane samo stoku (*živuče blago, živuča marha*), a s druge strane svu ostalu imovinu (*neživuča marha*).

Lik *merha*, u značenju 1° »stoka, blago«, potvrđen je samo u rječnicima: Habelič, s. v. *merha... pecus, -oris*; Belostenec, s. v. *mërha... 2. merha... pecus, -oris*. O tom bi se značenju lika *merha* moglo reći sljedeće. Budući da se u navedenim rječnicima slijed *-ar-* u *marha* shvatio kao slogotvorni *r*, moguće je pretpostaviti da je Habelič prema *marha* »stoka« uspostavio i natuknicu s *-er-*: *merha* »stoka«, a Belostenec je, također pored natuknice *marha* »stoka«, natuknici *mërha*, uz osnovno značenje »strvina«, dodao i Habeličevo značenje »stoka«. Kada se ne bi vodilo računa o autentičnosti građe, moglo bi se, iz navedenoga, i prema današnjoj raspodjeli značenja leksema *marha* i *mrha*, u obradi u KR postupiti tako da se značenje »stoka« vezuje samo uz *marha*, a značenje »strvina« uz *mrha*, pa likovi *merha* u H i *mërha 2.* u B ne bi imali značenje »stoka«.

Značenje 2° »imanje, imovina (pokretna i nepokretna)« nije potvrđeno.

Značenje 3° »strvina«, koje nije potvrđeno za *marha*, najfrekventnije je za lik *merha*, i to u Belostencu, s. vv. *morticinum; mercina, mërha*, i u Jambrešiću, s. v. *cadaverosus*. Tekstovne su potvrde iz 17, 18. i 19. st. Npr.: »Onoga mertva koña...*merha* onde blizu pod orehom leži«;²⁶ »Niti zverina niti zgrablive ptice, drugač na *merhu* pohlepne, blizu pristupiti nesu hotele«;²⁷ »Gde je *merha* tam su i vrane«.²⁸ Figurativno se značenje, i to pogrдно za čovjeka, ljude, nalazi u sljedećim potvrđama: »Iztiral je vse zločeste *merhe* iz cirkve«;²⁹ »Beše ti iti k nam...vezda ti

20 KR I, 2, 1985, str. 408.

21 KR II, 4, 1988, str. 64.

22 »Dva cjenika za trg slob. i kralj. grada Varaždina 1658./i/ 1749«, *Starine* 26, Zagreb 1893, str.

4.

23 J. Habelič, *Zercalo Mariansko, to je to poniznost Device Marie ka je Boga rodila...*, Grac 1622, str. 51.

24 Belostenec II, s. v. *blago 5.*

25 »Isprave o progonu vještica u Hrvatskoj (1639–1758)«, *Starine* 25, Zagreb 1892, str. 31.

26 »Isprave o progonu vještica u Hrvatskoj (1639–1758)«, *Starine* 25, Zagreb 1892, str. 11.

27 H. Gašparoti, *Cvet sveteh ali žiuleñe i čini svetcev...*, I–IV, Grac–Beč 1761, IV, str. 667.

28 Lj. Gaj, *Skup provincialskih horvatskih poslovice — starom ortografiom, 1827–1828*, s. v. G.

29 Š. Škvorc, *Hasnovito z sladkem, to je to: Lepi kratki navuki za vsakojački stališ*, Zagreb 1724, str. 257.

se ne bi tak godilo – ti muška *merha*«. ³⁰ Tako je i u potvrđi iz transkribiranog izvora: »Pri kojeh *mrhah*, pri kojeh poganineh služil jesi?« ³¹

Značenje 4° »mršava životinja, kljuse« potvrđeno je za likove *merha* i *mrha*. Npr. »Die Mären, *merhe*, stari konji«; ³² »I ti si [telo] vsehnulo kot trava jesenska, rebra ti se vide kako *mrha* końska«. ³³ Budući da je provjerom originalnih tekstova transkribiranih izvora za KR utvrđeno da se u njima nalazi lik *merha*, a ne *mrha*, hijerarhijski odnos značenja leksema *marha* i *merha* ³⁴ može se sažeti i pokazati na sljedeći način:

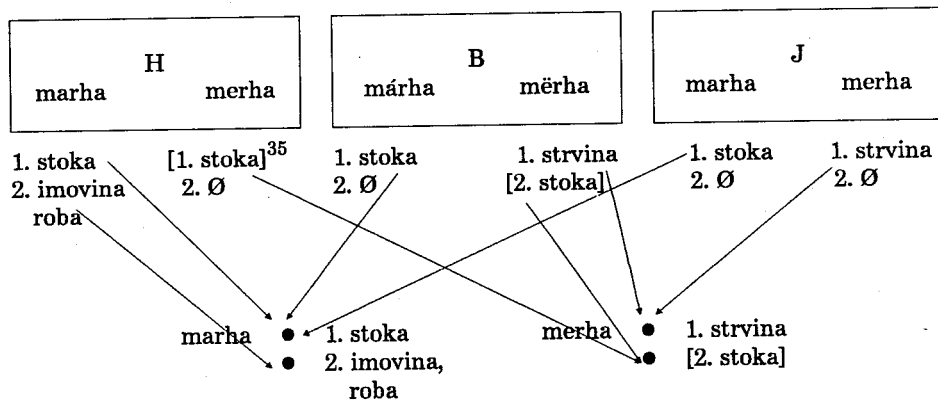
<i>marha</i>	<i>merha</i>
1. stoka	1. strvina (i pej. za ljude)
2. imovina, roba	2. kljuse
	[3. stoka]

Takvu hijerarhiju i primarnost značenja svakog od navedenih leksema potvrđuju, uz broj potvrda, i izvedenice koje pripadaju istoj rječotvornoj porodici.

Prema *marha* »stoka«, izvedenice su: *marhenjski* »stočni«, *marhoodgon*, *marhotadbina* »krađa stoke«, *marhorogat* »koji ima volovske rogove«, *marhotat* »kradljivac stoke«. Prema *marha* u značenju »imanje, roba« nema izvedenica.

Prema *merha* »strvina« izvedenice su: *merhast* i *merhopun* »koji je poput strvine«, a prema *merha* »kljuse« potvrđena je izvedenica *mrhovoditelj* »čuvar, gonik stoke«, iz 20. stoljeća, u ironičnom smislu.

Raspodjelu značenja pod natuknicama *marha* i *merha* (i izvedenica prema njima) u sva tri kajkavska rječnika, Habledič, Belostenec i Jambrešič, shematski se može prikazati na sljedeći način:

³⁰ J. Lovrenčić, *Adolf iliti kakvi su ljudi*, Varaždin 1833, str. 49.

³¹ »Velikovečnik. Igrokaz vu peteh pokazeh« (rkp. iz 18. st.), *Grada* 2, Zagreb 1899, str. 59.

³² *Napučenje vu navuk nemškoga jezika za posebnost narodnih škol vugerskoga i horvatskoga kraljestva...*, Budim 1780, str. 66.

³³ »Nočno videnje svetoga Bernarda od proklete duše s telom na grobu karajuće, kruto hasnovito čteti« (1. pol. 17. st.), *Grada* 11, 1932, str. 46.

³⁴ Uz naprijed navedenu ogradu za značenje »stoka«, što je ovdje naznačeno uglatom zagradom (()).

³⁵ V. bilj. 33.

Uz dosad razmatrane lekseme, u građi za KR potvrđen je i leksem *marše* koji Skok³⁶ označuje kao deminutiv od *marha*. Značenje mu je »jedno stočno grlo, jedinka marve«. Zanimljivo je da je u odnosu na pridjev *marhenjski* »stočni« (prema *marha*), s jednom potvrdom iz 20.st., daleko više potvrđuje toga značenja u likovima prema *marše*. To su pridjevi *maršeći*, *maršećji*, *maršečki*.

Konvergenција oblika za semantizme »stoka« i »imovina« može se vrlo rano slijediti u povijesti brojnih riječi takve vrijednosti, a to omogućuje usporedba u indoevropskim jezicima. Osim toga, »stoka« može postati »imovina« i obrnuto, i, nadasve, oba se značenja mogu naći u istoj riječi.

Sitna je stoka bila označavana pomoću ie. **peku*, što je u latinskom dalo *pecu* i izvedenice (odatle tal. *pecora* »ovca«, dansko *får*). Taj se korijen nalazi i u grč. $\pi\acute{\epsilon}\kappa\omega$ i u lat. *pecten* »češalj« i *pectus* »prsa«. No, **peku* je vrlo brzo dobilo i općenitije značenje »stoka«, a kako je stoka jedan od osnovnih elemenata razmjene, a kasnije i trgovine, nastaje vrijednost »sredstvo za zamjenu i plaćanje«, a kasnije i »novac«. U njemačkom *Vieh* znači »krupna stoka«, dok je engl. *fee* izgubio značenje »imovina, leno« i danas znači samo »honorar, nagrada«. ³⁷

U engleskom jeziku *cattle*, s današnjim značenjem »stoka« (> sjeverni starofrancuski *catel*, varijanta od *chatel* → *chattel*), izvorno je imalo općenito značenje »wealth, property«, te se kasnije suzilo na »movable property«, nadasve za »live stock«, i kao takvo se sačuvalo u pravničkoj terminologiji u sintagmi *goods and cattels*. ³⁸

Španj. *ganado* »stoka« < *ganar* »steći, zaraditi«, istog je postanja kao i franc. *gagner* »steći« od franačkog **waidanjan* »pribaviti hranu, uhvatiti plijen«. ³⁹

Unutar slavenskih jezika značenje »domaće životinje, stoka« nalazi se u bugarskom *dobitak* i odatle u rumunjskom *dobitoc*, istoga značenja; ⁴⁰ u češkom *dobytek* ⁴¹ (< *dobyti* »steći«); u poljskom *dobytek* ⁴² danas zamijenjeno s *bydło*; ⁴³ isti je razvoj semantizma u hrvatskom gdje *dobitak* ⁴⁴ ima gore navedeno značenje još od praslavenskih vremena, a potvrđene su i sintagme *živ dobitak* i *mrtav dobitak* »kad se hoće razlikovati stoku od ostalog imanja« (ib.), što je isto kao i naprijed navedene sintagme *živuća marha* i *neživuća marha*. Isti semantički razvoj je i u drugom hs. leksemu *stoka* < *steći* (od praslavenskog korijena **tek-*, s prijevornim stupnjem **tok-*). ⁴⁵ Treći naziv za stoku u hs., *blago* znači i »stoka« i »bogatstvo,

36 ERHSJ 2,377.

37 Za ove navode v. A. MARTINET *Des steppes aux océans (L' indoeuropéen et les Indo-Européens)*, Paris 1986, str. 245.

38 C. T. ONIONS *The Oxford Dictionary of English Etymology*, Oxford University Press 1966, str. 154 (s. v. *cattle*).

39 Usp. REW 9483; FEW 17,462b.

40 Usp. *Bugarski etimologičen rečnik* (autori: V. Georgiev, et al.), Sofija 1962, str. 401–2.

41 *Přítuční slovník jazyka českého, 1–8*, Československá akademie věd, Praha 1935–1957; 1,450.

42 *Słownik języka polskiego, 1–10*, Warszawa 1958–1968; 2,178–9.

43 Ib. 1,450.

44 ARj 1,504.

45 Skok ERHSJ 3,450, s. v. *teći*.

imetak«, dok je u slovenskom, u suvremenoj uporabi samo značenje »roba, tkani-
na«. Starije je dijalektalno značenje »imetak«, »stoka«. ⁴⁶

Četvrti leksem, kajkavski *marha* (što je prvotni lik za hrv. ili srp. *marva*), kao što se vidjelo, posve je istog semantizma, s istim pomakom značenja »stoka« → »imovina«.

Prema tome, oslanjajući se na potvrde prvenstveno iz kajkavskih rječnika (H, B, J), u kojima se slijed *-ar-*, *-er-* tretirao kao slogotvorni *r*, moglo se dogoditi da se u istoj natuknici (s *-er-*) nađu značenja »stoka« i »strvina«. S obzirom na obradu likova s *-ar-*, *-er-* u KR, za *marha* i *merha* bi trebalo uspostaviti jednu natuknicu: *mrha*. Međutim, budući da je riječ, kako je pokazano, o aloglotemu *marha*, to je nemoguće, jer je došlo do formalnoga preklapanja lika *merha* »strvina« s likovima *marha/merha* »stoka«. ⁴⁷ Zbog toga za lik *merha* treba uspostaviti dvije natuknice: 1. *mrha*, 2. *mrha*. Iako primjeri iz navedenih rječnika pokazuju da se sljedovi *-ar-* i *-er-* shvaćaju kao slogotvorni *r*, smatramo da se lik *merha* »stoka« u H i B ne bi mogao podvesti pod natuknicu *marha*, jer bi to značilo da, s jedne strane, lik *mërha* u B treba jednom podvesti pod natuknicu *marha* »stoka«, a drugi put pod natuknicu *mrha* »strvina«. S druge strane, lik *merha* u H, »stoka«, trebalo bi nedvojbeno podvesti pod natuknicu *marha*. Takvo bi izvođenje bilo bliže današnjoj raspodjeli značenjâ leksema *marha* i *mrha*, čiji se trag nalazi i u navedenim rječnicima, ali bi to bilo udaljavanje od autentičnosti građe.

Što se tiče postanja leksema *marha* priklonili bismo se Miklošičevu, Berneke-
rovu i Skokovu mišljenju o izvođenju iz stvnjem. *mar(i)ha* »kobila«, ⁴⁸ što je *f.* od stvnjem. *mar(a)h* »konj«, ⁴⁹ a to upućuje na pragermansko **marha*, tj. na predgermansku osnovu *mark-*. Već u srvnjem. *marc(h)* je riječ iz narodne epike, koja u prozi više ne živi. U nvnjem. tu su riječ istisle *Gual*, *Pferd*, *Rofß*, a osnova joj je sačuvana u *Märe* »kljuse« i *Marstall* »konjušnica«.

U nas je semantički razvoj išao od pojedinačnoga k općem (»konj«, »kobila« → »stoka«), a pomak od »stoka« na »imovina« je posve logičan i odgovara većini ie. jezika, jer se u ranije doba sve bogatstvo sastojalo zapravo u posjedovanju stoke.

Smatramo zbog svega toga da se takvo izvođenje ne temelji samo na nepotrebnim spekulacijama o »slučajnoj suzvučnosti stvnjem. *mar(i)ha* s hrv. leksemom *marha*«. ⁵⁰

U građi za KR potvrđeno je i značenje »kljuse«, a to je i danas normalno značenje njem *Mähre*.

Postanje lika *merha*, u značenju »strvina, mrcina«, što će biti obrađeno s. v. 1. *mrha*, vjerojatno je slavensko. Osnova mu je u ie., sveslav. i praslav. korijenu **mer-ti* ⁵¹ »umrijeti«. Naknadno je, po svojoj prilici, došlo do ekspresivne tvorbe i

46 V. Bezljaj ESSJ 1,23 s. v. *blag*.

47 Usp. primjere za slogotvorni *r* u B: *berlog/barlog*, *berz/barz*, *berbotim/barbotim*, itd.

48 V. F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin–Leipzig 1943; str. 371.

49 Usp. anglosaks. lik *mearch*, stnord. *marr* »konj«, Kluge str. 378.

50 V. bilj. 11.

51 V. Miklošič 190; Skok ERHSJ 2,465.

križanja s *mrha* »kljuse«, uz pritisak formalno sličnih, a semantički vrlo bliskih likova *mršav*, *mrčina*.

Značenje i etimologija s. v. 2. *mrha* »stoka« bit će isto kao i s. v. *marha*.

Prema svim naprijed navedenim činjenicama proizlazi da u Kajkavskom rječniku valja uspostaviti tri natuknice, i to *marha*, 1. *mrha*, 2. *mrha*.

RÉSUMÉ

LA SIGNIFICATION ET L'ORIGINE DES FORMES CROATES KAĀKAVES MARHA, MERHA, MRHA

Cette contribution constitue un essai de solution pour le problème de la constitution des entrées pour les formes *marha*, *merha mrha*, attestées dans le corpus du *Dictionnaire kaĀkave* (= DK). En effet, à première vue on serait tenté de dire qu'il s'y agit d'un *r* syllabique (*silbenbildendes r*).

Après avoir passé en revue les diverses opinions exprimées jusqu'ici sur l'origine des lexèmes *marha* / *mrha* et en les reliant avec les significations dont on dispose dans les matériaux du DK, on est venu à la conclusion que pour les formes *marha*, *merha*, *mrha* il fallait établir trois entrées: *marha*, 1. *mrha*, 2. *mrha*.

marha est pour le kaĀkavien un mot étranger (< ancien haut all. *mar(i)ha*) ayant la valeur »bétail« et »biens« ce qui constitue le développement sémantique que l'on rencontre dans la plupart des langues indo-européennes.

1. *mrha* »charogne« est selon toute probabilité mot d'origine slave à la racine qui se trouve en *i* — *e*. et en slave commun **mer—ti* »mourir«. Ce n'est que plus tard qu'on en est venu à la formation expressive et au croisement avec *mrha* »rosse« sous la pression des mots formellement similaires et sémantiquement contigus tels *mršav* »maigre«, *mrčina* »charogne«...

2. *m, ha* équivaut par le sens et par l'origine à *marha* »bétail« parce que Habelič et Belostenec ont vu dans *-ar-* de *marha* un *r* syllabique et, pour cette raison, dans leurs dictionnaires à côté de *marha* on trouve aussi *merha*. Qu'il en est ainsi, la preuve nous est donnée par Belostenec lui-même qui marque la première voyelle dans *mārha* et *mērha* de la même manière que les voyelles continuant le *chva* (ǝ) de l'ancien croate.

Ayant voulu respecter l'authenticité des anciens textes, le *d DK* aura trois entrées, mais, si l'on néglige l'interprétation erronée du *-ar-* mentionnée plus-haut, l'emploi de *marha* et *mrha* dans le kaĀkavien littéraire coïncide tout à fait avec l'usage actuel de *marha*/*marva* »bétail«, »biens« et *mrha* »charogne«.